

تعهدات منع تبعیض در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت

تالیف

خلیل شیخ محمدی

انتشارات قانون یار

۱۳۹۶

سرشناسه	:	شیخ محمدی، خلیل، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تعهدات منع تبعیض در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت / تألیف خلیل شیخ محمدی.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۶۳-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۴۵.
موضوع	:	سازمان جهانی تجارت -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	:	World Trade Organization -- Rules and practice
موضوع	:	موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (سازمان)
موضوع	:	(General Agreement on Tariffs and Trade Organization)
موضوع	:	بازرگانی بین‌المللی
موضوع	:	International trade
موضوع	:	صادرات و واردات
موضوع	:	Foreign trade regulation
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ ش. HF۱۲۷۹/۷
رده بندی دیویی	:	۳۸۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۷۸۴۷۷۶

انتشارات قانونی یار

تعهدات منع تبعیض در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت

تألیف: خلیل شیخ محمدی

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: 978-600-8796-63-3

تلفن مرکز پخش

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶ ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول
۱۳.....	کلیات تعهدات منع تبعیض در حقوق تجارت بینالملل
۳۵.....	فصل دوم
۳۵.....	تعهدات منع تبعیض در موافقتنامه گات ۱۹۹۴
۱۰۳.....	فصل سوم
۱۰۳.....	استثنائات تعهدات منع تبعیض در موافقتنامه گات ۱۹۹۴
۱۴۵.....	منابع و مأخذ

مقدمه

تجارت مزیت اقتصادی ذاتی دارد که عامل مهمی برای توسعه اقتصادی جهانی است. به عبارت دیگر تجارت آزاد تحت نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت فی نفسه هدف نیست، بلکه ابزاری برای رسیدن به توسعه اقتصادی جهانی است؛ یعنی ترقی کلی تولید کالاها، اشتغال یابی، افزایش درآمد واقعی هر شخص و افزایش برابری در سطح زندگی افراد در سطح جهان مطرح نظر است. این نظام کاملاً منطبق و مرتبط با اهداف اقتصادی سازمان ملل متحد است. بخش نهم منشور سازمان ملل متحد، کسب همکاری اقتصادی بین المللی برای پیشرفت سطح زندگی مردم، فرصتهای اشتغال و شرایط اقتصادی - اجتماعی مردم را در نظر دارد (ماده ۵۵). همه دولتهای عضو سازمان ملل متحد به اتخاذ اقدامات جمعی و فردی برای کسب این اهداف اقتصادی متعهد شده اند (ماده ۵۶).

مبنای اساسی این روابط تجاری به کاربردن سیاست چند جانبه در مقابل سیاست یکجانبه، اجماع در مقابل رضایت فردی و همبستگی در مقابل ملی گرایی است. نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت متشکل از مجموعه موافقتنامه هایی است که طیف گسترده ای از موضوعات اقتصادی را پوشش می دهند. درک و تفسیر این موافقتنامه ها باید سازگار با اهداف اعلام شده در موافقتنامه تأسیس سازمان جهانی تجارت ۱۹۹۴ (موافقتنامه مراکش) باشد.

اهداف این نظام به ما این اختیار و امکان را می دهد که برای کامیابی جهانی در سطح بین المللی فکر کنیم و در سطح ملی عمل نماییم. رویکرد این نظام، تجارت عادلانه متضمن دسترسی به فرصتهای رقابتی کامل و برابر برای همه کشورهای شرکت کننده در تجارت است. همچنین این سیستم مبتنی بر همکاری بین المللی است به این دلیل که اعضای سازمان از لحاظ توسعه اقتصادی نابرابر هستند و رقابت عادلانه میان آنها تحت شرایط یکسان نمی تواند وجود داشته باشد.

در این راستا ساختار حقوقی سازمان جهانی تجارت بر چند اصل یا قاعده حقوقی از قبیل عدم تبعیض، آزادسازی تجاری، تجارت عادلانه، شفافیت، رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای

در حال توسعه و رفتار متقابل مبتنی می باشد. همچنین این اصول و قواعد ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. به عنوان مثال تجارت عادلانه موجب استثناء پذیری اصل منع تبعیض و جواز رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای در حال توسعه گردیده است یا اصل منع تبعیض موجبات تسریع و گسترش آزادسازی تجارت میان کشورهای عضو را فراهم می نماید. زیرا در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت، آزادسازی تجارت از طریق رفع تدریجی موانع غیرتعرفه ای و تبدیل آن به تعرفه ها، تثبیت سقف تعرفه ها و تعهد به کاهش تدریجی سطح تعرفه ها صورت می گیرد. در این وضعیت به عنوان نمونه اگر یکی از کشورهای عضو اقدام به رفع برخی موانع تجاری در روابط میان خود و چند کشور خاص (عضو یا غیرعضو) نماید، مثلاً نرخ تعرفه کالاهای خاصی را کاهش دهد، بنابر تعهد رفتار ملت کامله الوداد از جمله تعهدات بنابر اصل منع تبعیض، متعهد به ارائه این امتیاز به همه کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت می باشد و بدین ترتیب رفع مانع تجاری به طور خود به خود و بدون نیاز به انجام مذاکرات تجاری جدید، در سطح گسترده و بین همه کشورهای عضو محقق می شود.

جایگاه مبنایی اصل منع تبعیض و نقش آن در وصول اهداف توسعه ای و آزادسازی تجارت در سازمان جهانی تجارت، اهمیت بررسی اصل و قواعد منتج و مرتبط با آن را بر ما آشکار می سازد و از آن جهت که کشور ایران درصدد الحاق به سازمان است، تحقیق در زمینه نظام حقوقی سازمان از جمله راجع به اصل منع تبعیض ضرورت دو چندان می یابد.

در سازمان جهانی تجارت دایره اعمال اصل منع تبعیض علاوه بر تجارت کالا به حوزه های جدید تجاری یعنی تجارت خدمات و جنبه های تجاری مالکیت فکری گسترش یافته است و در غالب موافقتنامه های این سازمان عمومیت پیدا کرده است که در تحقیق حاضر به طور خاص درصدد بررسی اصل مذکور در محدوده موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) ۱۹۹۴ (از موافقتنامه های کالایی سازمان جهانی تجارت که گات ۱۹۴۷ به آن منضم شده است) می باشیم.

به طور کلی اصل منع تبعیض توسط دو تعهد رفتار ملت کامله الوداد و رفتار ملی محقق می شود. بنابر گات ۱۹۹۴ با اجرای تعهد رفتار ملت کامله الوداد طرفین می توانند از شرایط رقابت برابر برای دسترسی به بازارهای سایر دولتهای عضو معاهده بهره مند شوند. بدین ترتیب که اگر یکی از متعاهدین مزایای مناسبتی در زمینه-های معین به کالاهای خارجی اعطا کند، سایر متعاهدان بدون اینکه نیاز به تقاضا باشد و بدون قید و شرط از این مزایا برخوردار می شوند و بنابر شرط رفتار ملی تمامی طرفین متعاهد باید در قبال کالاهای وارداتی، در خصوص ضوابط داخلی، رفتاری به مطلوبیت رفتار اعطایی به کالاهای ملی اتخاذ نمایند.

اگرچه اصل منع تبعیض از اصول بنیادین سازمان جهانی تجارت است، قاعده ای منعطف بوده و استثنائات متعددی بر آن وارد است که البته بعضی از این استثنائات، خود متضمن مقررات منع تبعیض دیگری هستند. از این رو علاوه بر تبیین تعهدات ناشی از اصل منع تبعیض در موافقتنامه گات ۱۹۹۴، از دیگر اهداف این نگارش بررسی استثنائات این اصل و تعهدات منع تبعیض ذیل این استثنائات در محدوده موافقتنامه مزبور می باشد.

اصل عدم تبعیض یکی از اصولی است که از آن بعنوان سنگ بنای سیاست در تجارت یاد میشود. این اصل را میتوان در بسیاری از موارد که منجر به برهم زدن روابط تجاری در سطح بین المللی میشود، مورد استناد قرار داد تا از سوء استفاده های موجود در تجارت کالا جلوگیری نماید. اصل عدم تبعیض در تجارت کالا و خدمات نیز میتواند منجر به شکوفایی در نظام تجارت بین الملل گردد و از فریب کاری و ایجاد یک بازار رقابتی نا سالم جلوگیری کند. با توجه به مطالب نیاز به یک پژوهش در زمینه بررسی عدم تبعیض در تجارت کالا احساس می شود تا اینکه با انجام این پژوهش بتوان پیشنهاد های خوبی را برای هر چه بهتر شدن روابط تجاری در سطح بین المللی ارائه گردد. در این تحقیق سعی بر این است تبعیضات موجود در تجارت کالا و خدمات و چگونگی جلوگیری از آن را بحث کنیم.

اصول کلی سازمان تجارت جهانی ناظر بر اجرای آن است که در مواد مختلف گات و سازمان تجارت جهانی آمده است، یکی از این اصول اصل پایه گذاری تجارت منصفانه است.

شاید بتوان اصول مذکور را ضمانتی برای کارآمدی و نتیجه بخش بودن اقدامات صورت گرفته بر اساس سایر اصول دانست. رویه‌هایی مختلف تجارت بر اساس عدم تبعیض میان اعضا می‌باشد و نتیجه آن عدم اختلال در بازار و عدم آسیب به منافع شرکای مختلف است. رویه‌های تجاری غیر منصفانه به نحو غیر قابل توجهی افزایش یافته است که این رویه‌ها ممکن است با دخالت دولت شکل گیرد که در این صورت علل خصوصی در مورد یارانه صادرات به خودی خود تبعیض را در مورد کالاهای وارداتی به دنبال خواهد داشت.

تبعیض بطور اساسی به معنای فروش یک کالا در بازار خارجی با قیمت کمتر از هزینه‌های نهایی تولید آن کالا در کشور عرضه‌کننده به منظور کسب مزیت در رقابت با دیگر اعضا در خصوص همان کالا است. موافقتنامه سازمان جهانی تجارت قضاوتی را در این خصوص ارائه نمی‌کند بلکه تمرکز خود را بر این نکته می‌گذارد که دولتها چگونه در مقابل تبعیض‌گرایی عکس‌العمل نشان می‌دهند و اقدامات مقابله‌ای با آن را چگونه تنظیم می‌کنند. موافقتنامه عهدی تعرفه و تجارت بطور کلی اصول را مطرح می‌کند که بر مبنای آنها آزادسازی تجارت خارجی و دسترسی آسان‌تر به بازارهای خارجی میسر می‌گردد و این مهم از طریق لغو موانع غیر تعرفه‌ای و جایگزینی نظام تعرفه‌ها در بازرگانی بین‌المللی بدست می‌آید. با این وجود همواره احتمال بروز خسارت از ناحیه تجارت خارجی برای برخی کشورها وجود دارد که یکی از علل عمده آن می‌تواند مبادرت ورزیدن به دامپینگ از سوی یک شرکت یا کشور در بازار واردکننده محصولی خاص باشد. ماده ۷ قانون امور گمرکی نیز مقرر می‌دارد هرگاه کالایی با قیمت نامناسب یا تسهیلات غیر عادی از کشوری برای ورود به ایران عرضه شود و این عمل برای اقتصاد کشور، رقابت ناسالم تلقی گردد هیات وزیران می‌تواند در هر موقع بنا به پیشنهادات وزارت اقتصاد برای ورود کالاهای مذکور از آن کشور سود بازرگانی ویژه‌ای برقرار کند.

تولید کنندگان بیشتر به دلایل رقابتی از جهات اقتصادی دست به رفتار تبعیض آمیز و دامپینگ می زنند و دخالت های دولت در این مورد بیشتر در جهت بهبودی در تراز پرداخت های خارجی خود و یا سایر دلایل سیاسی صورت می پذیرد.

با توجه به مطالب فوق و همچنین مباحث آزاد سازی تجارت جهانی و گسترش فضای رقابتی در سطح بین الملل اهمیت ضرورت رسیدگی و بررسی تبعیض میان اعضا و کالاها و مقررات در خصوص دامپینگ آشکار می گردد، در این کتاب سعی شده است تا راهکارها و روش های موجود برای جلوگیری از تبعیض و رعایت مقررات و چگونگی ایجاد بستری مناسب برای آزاد سازی و رقابت سالم مطرح شود و اصل عدم تبعیض در سازمان تجارت و تجارت ایران در سطح بین الملل مورد بررسی قرار گیرد.

فصل اول

کلیات تعهدات منع تبعیض در حقوق تجارت بین الملل

مبحث اول: تاریخچه تعهدات منع تبعیض

تجارت در کنار مسائلی چون ترانزیت، ماهیگیری و آزادی عقیده در معاهدات دوستانه، تجاری و دریانوردی (FCN Treaties)^۱ از مدتها پیش مورد توجه بوده است. در ابتدا تنظیم مقررات در سطح بین دولت شهرها و کشورها حسب مورد، تمایز کمی بین تجارت و سایر موضوعات در حوزه رفتار با بیگانگان برقرار می کرد. در حقیقت تجارت کالا اغلب از طریق ممالک خارجی در تجارت با سایر ملل انجام می گرفته است. بنابراین اصول حقوقی حاکم بر تجارت و سایر موضوعات مرتبط با بیگانگان از قبیل حقوق بشر و سرمایه گذاری، همه از منع یکسان یعنی قواعد عرفی و معاهده‌ای حمایت و رفتار با خارجی‌ان نشأت می‌گرفتند.^۲

5- Friendship, Commerce and Navigation Treaties

6- M. Sornaragan, International Law on Foreign Investment 209 (2d ed. 2004), Quoted in Nicholas DiMascio & Joost Pauwelyn, "Nondiscrimination in Trade and Investment Treaties: Worlds Apart or Two Sides of the Same Coin?" American Journal of International Law, vol. 102, No. 1, 2008, p 51.

۷- بهشید ارفع‌نیا، حقوق بین الملل خصوصی، (انتشارات بهتاب، چاپ پنجم، پاییز ۱۳۸۲، ج ۱)، صص ۱۸۸ و ۱۸۷.
وسید قاسم زمانی، تقریرات حقوق مسئولیت بین المللی، مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹.

البته در ارتباط با نحوه رفتار حکومتها با بیگانگان باید اشاره نمود که در دوران باستان با بیگانگان همچون بردگان رفتار می شده است و آنان در ممالک خارجی از ابتدایی ترین حقوق محروم بودند. با گذشت زمان به موازات برقراری ارتباط تجاری، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی میان حکومتها، آنان ناگزیر به پذیرش حداقل حقوقی برای بیگانگان و از جمله تجار در قالب قوانین داخلی به صورت انعقاد معاهدات یکجانبه و غیر متقابل شدند. یعنی بنابر این معاهدات، یک طرف معاهده اعطای امتیازی به طرف دیگر معاهده را متعهد می شد بدون آنکه انتظار دریافت متقابل چنین امتیازی را از آن طرف داشته باشد. ملاحظات سیاسی و اشتراک زبان، مذهب و فرهنگ عامل مؤثری در انعقاد این معاهدات بود.^۳

از جمله استانداردهای رفتاری که در این معاهدات درج می شد، تعهدات منع تبعیض^۴ شامل تعهد رفتار ملت کامله الوداد (MFN)^۵ و تعهد رفتار ملی (NT)^۶ بود.

در مقایسه این دو نوع تعهد منع تبعیض قابل اشاره است که اجرای رفتار ملت کامله الوداد نسبت به رفتار ملی از سابقه و رواج بیشتری برخوردار است.

نطفه رفتار ملت کامله الوداد به رفتار ملت کامله الودادی بر می گردد که لردها در دوره فتودالیت از قرن ۱۱ تا قرن ۱۳ امتیازات مساوی به طور یکجانبه به تجار شهرهای خارجی مختلف اعطا کردند.^۷ پس از این زمان نیز به شکلهای مختلف در روابط بین المللی جریان داشته است. در مقابل اعمال برابری بین تجار بیگانه و اتباع، یعنی اعمال رفتار ملی در رویه هایی در قرن ۱۲ و ۱۳ میلادی مشاهده می شود، اما رواج این استاندارد به دوران معاصر و

8- Obligations of Non Discrimination

9- Obligation of Most Favoured Nation

10- Obligation of National Treatment

11- Horenbeck, Stanley Kuhl, "The MFN In Commercial Treaties: It's Function in Theory and in practice and It's Relation to Tariff Policies", Bulletin of the University of Wisconsin, No.343, Economics and Political Science Series, vol. 6, January (1910), p 11.

نقل از فریده السادات چاوشی، شرط ملت کامله الوداد از منظر حقوق بین الملل عمومی، رساله دکتری حقوق بین الملل عمومی دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، به راهنمایی دکتر سید قاسم زمانی، سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷، صص ۱۳.